

Kitap Eleştirisi: Cynthia Cockburn'dan "Hat"

Düşman Öteki'yle Kızkardeş Olmak ya da Kadınların Gözünden Bölünmüşlük ve Kıbrıs (Sorunu)

Hanife ALİEFENDİOĞLU

Sosyolog Cynthia Cockburn, çatışma alanlarında yaşayan ve barış mücadelesinde yer alan kadınlar hakkında yazan ender yazarlardan biri. Onu daha önce Kuzey İrlanda, Filistin ve Bosna-Hersek'te barış mücadelesinde yer alan kadınlar hakkındaki yazılarından biliyoruz. 2004 yılında yayınlanan ve Hat (The Line)¹ başlığını taşıyan kitabında Kıbrıs'ta bölünmüşlüğü tarihini ve Kıbrıslı kadınların bununla baş etme stratejilerini aktarır. Bu çalışmada Cockburn yüzü aşkın Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumla yüzyüze görüşme yapmış ve çok sayıda odak grup toplantısı düzenlemiştir. Bu kadınlar arasında herhangi bir kuruluşla ilişkisi olmayanlar varsa da, kuzeyde ve güneyde görüşmecilerin çok büyük bir çoğunluğu kadın örgütlerinin veya karma örgütlerin üyeleri arasından seçilmiştir. Konuşma ve tartışma konularını ise iktidar, şiddet, kimlik, beden, gelecek gibi temalar oluşturmuş. Çalışmanın yöntemi olarak katılımcı eylem araştırması² seçen Cockburn, bu yöntemle kadın çalışmalarının temel ilkelerinden ve yeniliklerinden biri olan 'araştırmanın parçası olarak

araştırmacı' konumunda. Bu yönüyle hem akademik olan hem de olmayan okuyucuyu kavrayan, teorisi sağlam ve anlaşılabilen, hayatın içinden bir metin çıkarmış ortaya.

Toplumsal cinsiyet bir analitik araç olarak alındığında, başka değişkenlerle ilişkisi içinden okunursa anlaşılabilir olur ancak. Hem toplumsal cinsiyet hem de etnisite kavramı, 'öteki'ni dışlamak için geliştirilen mekanizmaları içinde barındırır. Her ikisi de bir süreklilik içinde farklılaşır ve bir farklılık söylemi geliştirirler (s.30-32).³ Bu anlamıyla bu iki kavram birbirinin içinden geçen bir örüntü oluşturabilir.

Silahlı çatışma diğer tüm yıkıcı etkilerinin yanı sıra bir tarafın erkeklerinin diğer tarafın erkeklerini moral olarak da çökertme üzerine kurulur (s.45). Her yerde olduğu gibi Kıbrıs'ta da etnik ve silahlı çatışmanın tarafı erkeklerdir. Cockburn, kitabında Volkan'dan⁴ yaptığı alıntıyla, onun da Türk ordusunun 1974 saldırısının milliyetçi ve erkeksi duyguları pekiştirdiğinin altını çizer (s.68). Vatanlarını korurken kendi kadınlarının namusunu korumakla yükümlü olan erkekler öteki kadınlara tecavüzü savaşın kuralı sayarlar. Bütün ataerkil topluluklarda etnik sınırları belirleyen gündelik yaşam pratiklerinde kadınlara rol düşer (s.49). Bugün adanın her iki tarafında erkekler, hattı, iktidarı ve etnik

¹ Cynthia Cockburn, *The Line: Women, Partition and the Gender Order in Cyprus*, London, Zed Books, 2004. Kitabın Türkçesi; Cynthia Cockburn, *Hat, Kıbrıs'ta Kadınlar, Taksim ve Toplumsal Cinsiyet Düzeni*, çev. Selda Somuncuoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

² Bir bakış açısı ve bir yöntem olarak katılımcı eylem araştırması pratik içinde güçlenmeyi ve sosyal dönüşmeyi hedefler. Kişisel ve politik olan arasındaki diyalektik ilişkiyi tanımlar ve teori ve pratik arasındaki ilişkinin ayrılmazlığından hareketle eleştirel bir farkındalık yaratmayı hedefler. Bu nedenle araştırmacıyı araştırmannın hem öznesi hem de nesnesi olarak konumlandırır. Daha fazla bilgi için bkz. Sung Sil Lee Sohng, <http://www.interwebtech.com/nsmnet/docs/sohng.htm>, 22.04.2006.

³ Yazı boyunca, parantez içinde verilen sayfa numaraları, Cockburn'un bu yazıda tanıtılan kitabının İngilizce versiyonuna yapılan atıfları göstermek için kullanılmıştır.

⁴ Vamık D. Volkan, *Cyprus-War and Adaptation: A Psychoanalytic History of Two Ethnic Groups in Conflict*, Charlottesville, University Press of Virginia, 1979.

farklılaşmayı kontrol altında tutmak ve sürekli kılmak için kadınların sadık eşler, fedakar anneler olarak kendilerine verilen rollerini oynamasını bekliyor (s.112). Aynı şekilde politik sistem taksime dayanırken, her iki taraf bu çözümlenmemiş savaş halini ya sınırı kaldırmak, ya da hattı korumak adına her zaman kavgaya hazır olarak yeniden üretiyorlar (s.104).

Cockburn adamın her iki tarafındaki kadınların kendi toplumlarını ataerkil bulduğunu aktarır. Militarist⁵ ve ataerkil kültür, politika ve iş yaşamına damgasını vurmuş durumda. Cockburn, kadınların tutucu bile olsalar kendilerine yönelik ayrımcılığın farkında olduğunu, hem güneyde hem kuzeyde "cam tavanın"⁶ ve militarist kültürün kendilerini dışladığının farkındalar (s.107). Kadınların iktidarla ilişkisine bakarken Cockburn, Maria Hadjipovlu'yla görüşmesinde değindiği 'tahakküm olarak iktidar' ve 'potansiyel olarak iktidar' ayrımına yer verir. Kıbrıs'ta kadınların birinci tür iktidar alanında yaşadıklarını ve hatta bunu içselleştirmiş olduklarını belirtir (s.104). Cockburn, Kıbrıslı Türk kadımların politik ve ekonomik sorunlarda, yani daha makro düzeyde politikalarda (büyük P ile Politika) aktif olduğunu belirtirken, Kıbrıslı Rum kadınların daha çok tüketim kültürü, aile ve sosyal yaşamdaki değişiklikler konusunda (küçük p ile politika) aktif olduğunu saptar (s.89). Resmi politikaya dönüldüğünde ise, Kıbrıslı Rum kadınlar siyasi partilerin kadınların katkılarına değer vereceğine inanmıyor ve politikanın erkeklerin kendi başarıları için düzenlenmiş eril bir oyun olduğunu görüyor (s.103).

⁵ Cockburn, Dudink'i referans göstererek, "Militarizm, bir ideoloji ve kültür olarak girdiği her yerde toplumsal cinsiyet sınırlarını derinleştirir" der (s.113). Militarize olmamış toplumlarda kahraman erkekler her kesimden çıkabilirken, militarize olmuş kültürlerde kahramanlar ve erkekliğin simgesi cesaret hep askerle özdeşleşir. Daha fazla bilgi için Bkz. S. Dudink, "The Unheroic Men of Moral Nation: Masculinity and Nation in Modern Dutch History", C. Cockburn and D. Zarkov (eds.), *The Postwar Moment: Militaries, Masculinities and International Peace Keeping*, London, Lawrence and Wishart, 2002.

⁶ Bu kavram ilk olarak Ann Morrison tarafından geliştirilmiş ve iş yaşamında kadınların üst düzey yönetime çıkmasını kısıtlayan görünmeyen engelleri ifade etmek için kullanılmıştır. Bkz. Ann Morrison, *Breaking the Glass Ceiling*, Readings, MA Addison Wesley, 1987.

Hatta Vasilidou, Avrupalı olma talebinin toplumsal cinsiyet eşitliğini yaşama geçirme saikinden değil, tamamen ataerkil ve milliyetçi bir saikten kaynaklandığını gören feministlerden (s.112). Maria Hadjipavlou'nun söylediği gibi,

"Biz hâlâ ataerkil bir toplumda yaşıyoruz. Normlarımızı, nasıl davranacağımızı, nasıl giyineceğimizi, nasıl memnun edeceğimizi, nasıl saygı göreceğimizi hala ataerki belirliyor. Kadınlar hala ikincil roller üstleniyorlar. Kadınların iyi bir eğitim almadıklarını düşünüyorum. Kendi benliğimizi bulacağımız, farklılıklarımızı öne çıkaran bir eğitim almıyoruz. Hala özerk bireyler değiliz, erkekler üzerinden tanımlanıyoruz. Referans noktasız erkekler. Geriye çekilip, erkeklerden bağımsız olarak, 'ben neyim' diye sormuyoruz" (s.138).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 2000 yılında, kadımların barışın inşası sürecinde her aşamada yer almasına ilişkin bir karar aldı.⁷ Bu karara dayanarak kadınlar taraf olarak barış görüşmelerine kendilerinin de dahil edilmesini talep edebilirler (barış görüşmeleri sırasında karar verici düzeyde hiç kadın olmadığını bir kez daha hatırlayalım). Böylece, bu dahil olma sürecinde hem kadınlar hem de kamuoyu kadınların barışın inşa edilmesinde neler yapabileceklerine tanık olur. Yine BM Pekin+5 Deklarasyonu ve Eylem Planı'nda, kadınların hem ailede hem toplumda barışı öğreten kişiler olarak sosyal düzene değeri bilinmeyen katkılarında söz eder (madde 139).⁸ Kadınlar sözlü kültürün taşıyıcıları ve hikaye anlatıcılarıdır; göçlerinin ve yerlerinden edilmelerinin öykülerini diğer kadınlara taşırlar (s.45). Bu kanal, etno-milliyetçiliğin nasıl ataerkil aile yapısından ve toplumsal cinsiyet üzerinden ilerleyebileceğini gösterir. Burada kadınların etnik yeniden üretimdeki sembolik rolünü unutmamalıyız. Muhafazakar ulus projesinde, topluluğun sürekliliği

⁷ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf?OpenElement>, 22.04.2004.

⁸ Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM), *Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi*, Ankara, KSSGM Yayınları, 2001.

için kadının başlıca görevi annelik yani ulu-
sa/etnik gruba insan gücü sağlamaktır.⁹

Enloe, erkeklerin saldırgan eril özelliklerini öne çıkaran ortama 'toplumsal cinsiyete dayalı tehlike kültürü' adını veriyor.¹⁰ Bunun en aşırı biçimi olan silahlı çatışmayı yaşayan kadınların toplumsal cinsiyet deneyimlerini onların korkularında görüyoruz. 1974 çatışmalarının Kıbrıslı kadınlarda yarattığı başlıca korkular çatışma bölgesinde yaşayan tüm kadınların korkularına benzer: Tecavüz, çocuğunu yitirmek veya ona bakamamak, kocasını ve oğlunu savaşa göndermek ve onları kaybetmek, kamu hizmetine çağrılmak, evin ve mülkün kaybedilmesi,¹¹ yoksulluğa düşmek ve sınıfsal konumunu kaybetmek (s.76).

Kıbrıslı kadınlar, savaşın ve etnik silahlı çatışmanın olduğu kadar modernizmin de etkisi altında ezildiler. Cockburn, modernizmin dönüştürücü etkisinin gelişmekte olan ülkelerde daha çok gerginlik yarattığını belirtirken, kadınların gelenek ve batılı modernizm arasında sıkışıp kaldığına değinir (s.122). Etnik kimlik oluşumunda modernizmi toplumsal cinsiyet düzeninin daha az geleneksel formülasyonu için bir araç olarak gören Cockburn, referandum öncesinde gösterilere katılan çok sayıda kadını örnek göstererek, modernizmin Kıbrıs'ın kuzeyinde daha liberal bir toplumsal cinsiyet düzenini yerleştirmiş olduğuna işaret eder (s.208)¹². Ben, Kuzey Kıbrıs medyasının

⁹ Yuval Davis, "The Jewish Collectivity", Khamsin Collective (ed.), *Women in Middle East*, London, Zed Books, 1987. Bu konuda daha ayrıntılı bir okuma için bkz. Yuval Davis, N. and P. Werbner (eds.), *Women Citizenship and Difference*, London, Zed Books, 1999.

¹⁰ C. Enloe, *The Morning After: Sexual Politics at the End of Cold War*, Berkeley, University of California Press, 1993, s. 15.

¹¹ Cockburn, Kıbrıs'ta anayemli evliliklerin yaygınlığına dikkat çeker. 1930'larda Kıbrıs kültürüne giren ebeveynlerin kızlarına çeyiz olarak ev vermeleri antropologlar tarafından kadınların statüsünü yükselten bir uygulama olarak görülürken, Anthias tam tersine bunun genç kadını metalaştırdığını, anne babaya bağımlı hale getirdiğini ve onlar yaşlandıklarında anne babaya onlara bakma ahlaki sorumluluğunu yüklediğini belirtir (119). Kitabın ilerleyen bölümlerinde, Güneyde kadınların milliyetçi hareketlere aktif katılımının, evlerini kaybetmiş ve Kuzey'de bırakmış olmalarıyla yakından ilişkili olduğu açıklanıyor. Bir Rum katılımcının söylediği gibi, 'ait olmadığı yerde yaşamak acılı bir kimliğe' dönüşüyor (206). Bir başka Rum katılımcı Athena ise, hattın öte yanında bıraktığı bir evi olmadığı için kendini şanslı hissettiğini söylüyor (171). Bkz. F. Anthias, "Women and Nationalism in Cyprus", N. Yuval-Davis and F. Anthias (eds.), *Women-Nation-State*, London, Macmillan, 1989.

¹² Cockburn, benzer bir tespiti İsrail'deki Filistinli kadınlar için de yapar. Filistinli kadınlar, moderleşmenin etkisiyle, geleneksel aile içi

referandum öncesindeki gösteriler sırasında bu imajı fazlasıyla kullandığını söyleyebilirim. Yenidüzen Gazetesi, 8 Mart 2003 tarihli Zoom adlı magazininin ekinin kapağında tam sayfa bir fotoğraf vererek, gösterilere katılan genç kızlar hakkında şöyle diyordu:

"Eylemlerde miting alanlarında boy gösteren birbirinden güzel kızlarımız, güzelliğinin sadece dış görünüşle ilgili olmadığını kanıtıyor. Biz de bu hafta mitinglere renk katan güzellerimizi işliyoruz. İçiyile dışıyla güzel kızlarımızın hak arayışlarını, geleceklerini sorgularken sergiledikleri görüntüleri sizlerle paylaşmak istedik. Çünkü onlar bunu ve daha fazlasını hak ediyorlar."

Kıbrıslı kadınlar feminist kimliği benimsemenin faturasının ağır olduğunu biliyor. Adada toplumsal cinsiyet düzenine¹³ karşı çıkacak bir kadın hareketinin yokluğu üç nedene bağlanıyor: (1) Tüm ada halkını bir bekleyişe ve hatta umutsuzluğa sürükleyen Kıbrıs'taki bölünmüşlük ve bu sorunun tüm diğer sorunları öncelemesi. Bu aslında kadın sorunları için iktidar sahiplerinin hep öne sürdüğü bir eylemsizlik gerekçesi. Ya yapılması gereken çok önemli şeyler vardır, ya da kadınların lehine atılacak adımlar başka sorunların çözülmesine bağlıdır. Bu durumda kadınlara ataerkil güçlerle pazarlıktan başka alternatif kalmaz. (2) Kimlik politikasının solun gündemine hiç girmemiş olması ve (3) coğrafi konumunun tersine Kıbrıs'ın dünyadaki alternatif politik hareketlerden yalıtılmış bulunması.

Bölünmüşlüğe Meydan Okuyan Kadımlar Üzerine

Bu uzun giriş aslında bu noktaya gelmek içindi. Bu tablo içinde kadınlar bölünmüş bir adada yaşamının yükünü nasıl hafifletecekler? Bölünmeye hangi stratejilerle karşı duracaklar ya

rollerinden koparak hizmet sektörüne, özellikle sağlık ve eğitim alanına yönelirler Cynthia Cockburn, *Mesafeyi Aşmak: Barış Mücadelesinde Kadımlar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 164.

¹³ Connell, toplumsal cinsiyet düzenini, topluma yayılmış kadınlık ve erkeklik arasındaki güç ilişkileri örüntüsü olarak tanımlar. Erkeklik ve kadınlık toplumsal cinsiyet düzeninden bağımsız anlaşılabilir. Toplumsal cinsiyet düzeni, kişisel düzeyden kurumsal düzeye dek kendisini işgücü, iktidar ve özel ilişkilerde gösterir. Bkz. R. W. Connell, *Gender and Power: Society, The Person and Sexual Politics*, Cambridge, Polity Press, 1987.

da onunla nasıl baş edecekler? Kadınlar için eşitlikten ne zaman bahsedebilecekler? Yoksa önce erkeklerin sesleri yükselip talepleri karşılık bulduktan sonra mı?

Cockburn da, Kıbrıslı kadınlarla birlikte, var olan sivil toplum anlayışı içinden yeni bir şey söylemenin mümkün olmadığı görüşünü paylaşarak, Sınırları Aşan Eller (SAE) hareketinin yaşama geçirilmesinde aktif rol oynuyor.¹⁴ Kuruluş aşamalarındaki buluşacak ortak ve tarafsız bir mekan bulma gibi pratik sıkıntılar, karşılıklı güvensizlik ve adanın her iki tarafından gelen baskılar iki toplumlu çalışmalarını 1991 yılına dek sınırlı tutar. Bu kitabın konusunu oluşturan SAE, temellerini 2000'lerde başlayan iki toplumlu projelerde atar (s.150).¹⁵ Sevgül Uludağ, Fatma Azgın, Katie Economidou, Maria Hadjipavlou bu etkinliklerin kilit isimlerindedir. Birlikte yaşamanın tüm olanaklarını içeren çeşitli atölye çalışmaları sadece kadınlar için düzenlenememiş olsa da katılan toplam kadın sayısının 1500'e yaklaştığı tahmin ediliyor. Kimilerinin, bir aşk ilişkisindeki gibi karşı tarafı keşfetmeye benzettiği bu buluşmalar, önyargıların yıkılmasına ve 'öteki'nin anlaşılmasına yol açan girişimler olmuş. Bazı kadınlar için iki toplumlu aktiviteler bir öz - kimlik kurma deneyimi iken, bazıları bu aktiviteleri yeni projecilik akımının bir parçası olarak görür. Bu aktiviteleri zararsız ve etkisiz görenler kadar dış güç-

lere hizmet ettiğini düşünenler de var. Katılımcılar açısından yapılan yorumlar ise, 'diğer tarafta dostlarım var' gösterisinden yurt dışına çıkma hevesine dek uzamır.

Bu buluşmalarda feminist bilinç yükseltme eylemini görüyoruz.

"Onlar Hat'tı ne göz ardı ediyorlar, ne de basitçe ortadan kaldırmak istiyorlar. Hat'la ciddi şekilde uğraşmak niyetindedirler. Uğraşmak iki anlama geliyor: bir yandan sınırı yasal yollarla geçmek için mücadele ediyorlar -gerekirse yürüyerek, kimi zaman bağırıp kimi zaman fışıldayıp sınırı aşılıyorlar ya da uçakla çevresinden dolanarak sınırı geçiyorlar (çok masraflı bir yol)- öte yandan da, zihinsel bir mücadeleyle Hat'tı kafalarında aşmaya, sınırın kısıtladıklarını kendi hayal güçleriyle yok etmeye çalışıyorlar" (s.171).

Kolektif iyilik için yaptığımız her şeyde katılımcılar olarak birbirimizi iyi anlamamız gerekir. Kitabı okurken, özellikle SAE ile ilgili kısımlarda, kadınların bir taraftan kurumsal örgütlerde deneyimlenmemiş olmasının acemiliğine, diğer yandan dinlemek ve anlamak gibi yaşam pratiklerinden en iyi bildikleri şeyi bir örgüte taşımalarına tanıklık ediyoruz. SAE projesinin nasıl yürütüleceğine ilişkin ortak olarak yanıtlanması gereken bazı sorular ortaya atılır: İletişim nasıl sağlanacak? Kimler dahil edilecek? Ortak bir gündem nasıl oluşturulacak? (s.172-189). Bu soruları yanıtlama çabalarını izlerken aynı zamanda bir kadın girişiminin birlikte çalışma deneyimini izliyoruz. Kadın dayanışmacı ve radikal feminist söylemle ifade edersek: Düşman öteki ile kızkardeş olma deneyimi.

Uzun tartışmalar sonunda SAE üyeleri önce kendi aralarında toplantılar yapmaya ve ortak bir elektronik haberleşme ağı kurmaya ve ardından elektronik oy kullanmaya karar verirler (s.176). Üyelerin farklı beklentileri, politik konuları, her iki taraftaki güvenlik ve medyanın baskı ve saldırıları, suskun katılımcıların nasıl motive edileceği tartışmaları ihtiyatlılıktan yana olan ve açıklığı savunan katılımcılar arasında uzun tartışmalara neden olur (s.178). Sonunda örgütün beklentileri hakkında bilgilenen

¹⁴ Cockburn, güneyde kadınların ya milliyetçi örgütlenmeler içinde ya da sendika ve partilerde aktif olduğunu gözliyor (s.144). Kuzey Kıbrıs'ta aktif kadın kuruluşları, yardım, "kadınları güçlendirme" (s.145-146) olarak özetlenebilecek işler yaparken, tıpkı güneydeki gibi parti ve sendikalarda aktif kadınlara da rastlıyoruz. Kuzeyde halihazırda varolan muhalif yapılanmalar içinde kadın örgütlerinin azlığı dikkat çekici: "Bu Memleket Bizim Platformu"nda aktif olan 41 örgütten üçü, "Yeniden Birleşme ve Birarada Yaşama İçin Yurttaş Hareketi"ndeki 40 örgütten sadece 4'ü kadın örgütü (s.148).

¹⁵ SAE'nin ilk adımları 2001 yılında Cockburn'un yazısını okuyan ve ada dışındaki iki toplumlu etkinliklerde tanışıp arkadaş olan Sevgül Uludağ ve Katie Economidou'nun Cockburn'u bulması ve bir atölye çalışması önermesiyle atılır. Cockburn, hem kendisinin hem de katılımcı kadınların isteğiyle, bu süreçte, yazar, araştırmacı ve militanizm karşı bir feminist eylemci olarak dahil olur. Kuzeyde ashnda SAE projesinden önce iki önemli adım vardır. "Barış ve Federal Çözüm için Kadın Hareketi" ve ardından "Kadın Araştırmaları Merkezi". Güneyde ise, Intercollege'de Maria Hadjipavlou ve Myria Vassilidou tarafından kurulan "Akdeniz Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Merkezi" faaliyettedir.

ve kendi hakkında yeterli bilgi veren herkesin katılımına olumlu bakıldığı noktaya gelinir (s.184).

En zor süreçlerden biri ortak bir gündem oluşturulmasıdır: Her kesimin "öteki"nin duygularını, korkularını, acılarını ve önceliklerini anlaması zaman alır. Avrupa trenine yetişmek isteyen Adanın kuzeyindeki üyeler, muhafazakar milliyetçi medya tarafından tehdit edilir, derin devlet tarafından izlenirken Güney'deki ortaklarının bu telaşı anlamakta geciktğini iddia ederler (s.185). Adanın güneyindeki kadınlar ise, kuzeyli ortaklarının kendilerini değil Türkiyelileri adadaki varlıkları için bir tehdit olarak gördüğünü öğrenirler (s.186). Cockburn'un 'çaprazlama siyaset' (transversal politics) olarak tanımladığı bu süreç, derin farklılıklar arasında ittifak kurmayı amaçlar bir tahayyül gücü, empati ve tarafların eşit katkı ve ilgilerini sağlayacak bir karşılıklılık gerektirir (s.186). Kuzeyli kadınlar anlaşılmadıklarını düşünürken, güneyliler gündem konusunda kendileri aleyhine bir orantısızlıktan söz ederler (s.187-8). Bazıları tüm adayı kapsayacak bir harekete dönüşmeyi, bazıları bölgesel ve global düzeyde barış hareketlerine destek verecek bir açılımı önerirler (s.188).

'Kadın politikası nedir?' gibi geniş bir soru, içinde, SAE'nin nasıl bir kadın politikası izleyeceği sorusu yanında, üyelerin eylemlerinde kendilerini erkeklerden ayırıp ayırmayacakları, adanın (büyük P ile) Politik sorunlarına nasıl yaklaşacakları, ne düzeyde kapsayıcı olacakları sorularını da barındırır. Tüm bu soruları yanıtlamak için yola çıktıklarında, o güne dek Denktaş'ı, kocalarını ve diğer politik erkek karakterleri dinlemiş olan kadınların -artık- kendilerini dinleyeceklerine inanırlar (s.189). Kadınlar feminizmi öğrenmeyi tartışırken, feminizmi bugüne kadar erkeklerin dilinden öğrendiklerini keşfederler (s.190). Neşe Yaşın, kadın kimliği etrafında siyasallaşmanın tehlikesini görse de, feminizmi pratik içinde öğrenmeyi önerenlerdendir (s.190). Cockburn, feminist akademik teoriden beslenmeyen kadınların, Gramsci'nin organik

entellektüelleri gibi, baskıya ve ayrımcılığa maruz kalmaktan dolayı, bir farkındalık ve bilinç içinde olacaklarını söyler (s.191). Bir yandan kadın sorunlarının siyasallaşması, bir yandan politik sorunlara kadın bakış açısından yeniden yaklaşılması gereği tartışılır: 'Kadın grubu muyuz?' 'Feminist bir grup muyuz?' kadar, 'Nasıl bir feminist grubuz?' da önemli bir sorudur ve bu soruların her zaman olduğu gibi birden çok yanıtı vardır. 'Özel olan politiktir', 'Kıbrıs sorunu önceliklidir', 'Kıbrıs sorunu tuzacağına düşmeyelim', 'Bunlar arasında fark yoktur, yani toplumsal cinsiyet ve barış konusu aynı şeydir', 'Siyaset kadınların da sorunudur veya kadın sorunları politiktir' arasında gidilip gelinir. SAE içinde askersizleştirmeye karşı olanlar kadar, askersizleştirmeden dolayı kendini güvensiz hissedecekler de vardır (s.191-2). Etnik kimliğe gelince, SAE'li kadınlarda Kıbrıslılık en güçlü kimlik durumunda; eğer Kıbrıslılık, Kıbrıslırum ve Kıbrıslıtürk arasında seçim yapacaklarsa (s.206-7).

Cockburn, adada erkek egemen toplumsal cinsiyet düzenine karşı meydan okuyacak bir kadın hareketinin gerekliliğine dikkat çeker. SAE için bu hareket daha çok bir kadın hareketidir ancak feminist hareket değildir. Fakat Cockburn, feminizmin tek ve homojen bir hareket olmadığını, birçok gruplarının bulunduğu altını çizirken, bir yazar ve aktivist olarak gözlem, görüşme ve deneyimlerine dayanarak, Kıbrıs'ta böylesi bir hareketin nitelikleri üzerinde bir öneri ve/ya öngöründe bulunur: Bu hareket *bütüncül* olmalı ve tüm baskı biçimlerine karşı durmalıdır. Ataerkilliğin erkekler üzerindeki baskısının altını çizerek, onları da içeren ve çözümün parçası olarak gören *dönüştürücü* bir feminizm olmalıdır. *Geleceğe dönük* bir feminizm: Kıbrıs için erkeklerden farklı bir şey yapmayı isteyen, savaşı kadın sorunu, barışı kadın-erkek sorunu olarak gören ve *kapsayıcı*, farklı kadınlık durumlarını gözetken ve içeren, batılı feminizmin bir vakitler yaptığı hataya düşmeyecek ve eski baskı biçimlerini yeniden üretmeyecek bir feminizm olmalıdır (s.202-3). Bu noktada Cockburn, Kıbrıs'ta oluşacak bir kadın hareketinin, farklı kimliklerle

herkesi dahil etme gibi feminizmin merkezi konularını içermesi gerektiğinin altını çizer (s.204).

Hat ortadan kalksa bile etnik hat kalacak gibi görünüyor (s.204). Etnik ilişkilerdeki değişiklik toplumsal cinsiyet düzeninde de bir değişikliğe yol açacak (s.198). Böylesi bir tabloda, kadın hareketi içinde örgütlenmenin tam ortasında olanlar kadar kıyısında durmayı tercih edenler de olabilir. Barış mücadelesinde yer alan kadınlar için, farklılıkları kabul eden ve onlara değer veren veya farklılıkları odak noktası haline getirmeyen bir anlayışın gerekliliği ortada. Büyük P'li politikaya da (yani Kıbrıs'ta çözüm için politikaya), küçük p'li politikaya da (yani özel alan sorunlarına yönelik politikaların üretimine) katılmak için kadınları kadınlar olarak taşıyacak örgütlenme-

lere ihtiyaç var. SAE bu yolda atılan bir ilk adımdır.

Kıbrıslı kadınlar, benzer yaşamışlıkların gölgesinde, kendi farklılıklarıyla barış sürecine katkıda bulunan kadın örgütleri, Kadın Destek Ağı (Kuzey İrlanda), Medica Kadın Terapi Merkezi (Bosna-Hersek), Megiddo, Nasıra ve Vadiler Bat Şalom (İsrail) ve burada anılmayan diğerleriyle birlikte şiddetin kişisel düzeyden askeri düzeye dek bir süreklilik içinde olduğunu görüyor, barışın bir 'kadın' sorunu olduğunu duyuruyor. Bu yolda yeni örgütlenmelerin yolunu açıyor. Cockburn, bu kitabında -bu alandaki diğer çalışmalarına ek olarak-, Kıbrıs'ta barış mücadelesinde yer alan kadınların, barış için, erkeklerinkinden farklı sözleri olabileceğini kadınların dilinden okuyucuya ulaştırıyor.